

Особистісні та професійно важливі якості майбутнього психолога

Т. В. Кобилянська

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна
Corresponding author. E-mail: sovgirasvitlana@gmail.com

Paper received 17.10.18; Accepted for publication 24.10.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-180VI74-19>

Анотація. У статті розкрито якості, якими має володіти майбутній психолог для виконання професійних функцій. Встановлено, що до професійно важливих якостей психолога відносяться: емоційні, комунікативні, когнітивні, мотиваційні, практичні, рефлексивні, інноваційні. Показано, що особистісні якості поділяються на декілька груп, які мають виняткову роль в становленні їх як професіоналів, які здійснюють суспільно корисну діяльність в соціумі. Доведено, що для виконання професійної діяльності у майбутнього психолога мають поєднуватися особистісні і професійні якості. Розкрито рівні особистісно-професійних якостей психолога: психофізіологічний, інтелектуальний, особистісний.

Ключові слова: психолог, майбутній психолог, професійно важливі якості психолога, особистісні якості, особистісно-професійні якості психолога.

Вступ. Діяльність фахівця-психолога – складна і відповідальна сфера професійної діяльності, пов'язана з пізнанням індивідуальних особливостей людей, їх глибоких внутрішніх переживань і станів. У процесі роботи психолог оперує інформацією, недбале використання якої може завдати непоправної шкоди окремим людям, сім'ям, колективам, авторитету самої психології. У зв'язку з цим до психологів висувається низка нових соціально-етичних та професійних вимог [3, с.1].

Огляд літератури. Серед специфічного комплексу професійно важливих якостей психолога науковці (О. Вербицький, Ю. Долинська, М. Донцова, Ю. Ємельянов, Н. Локалова, В. Панок, В. Петровський, Н. Пов'якель, Л. Прудка, Л. Темнова, О. Шумакова, І. Яценко та ін.) виділяють такі: професійну компетентність, типологічний підхід до вирішення професійних завдань на рівні професійного автоматизму при аналізі конкретної ситуації, вирішенні проблем клієнта, захисту його інтересів та інших відповідних способів взаємодії з людьми, які шукають допомоги і потребують її, міцність засвоєння професійно-етичних цінностей, таких як гуманність, справедливість, самовизначення, конфіденційність, антидискримінація, безкорисливість і чесність у професійній діяльності, усвідомлене і розумне використання власних особистісних якостей і диференційоване застосування навичок спілкування в професійних цілях, відповідальність і самодисципліна, визнання і прийняття того факту, що професіонал може бути не зрозумілий іншими фахівцями, і йому в зв'язку з цим доведеться відстоювати свою позицію в інтересах клієнта на різних рівнях і в різних професійних і середовищних ситуаціях, глибока і щира зацікавленість у вирішенні професійних проблем і позитивні результати роботи, налаштування на роботу в непростих умовах вирішення різних психологічних проблем, наявність якостей особистості, що дозволяють викликати прихильність до себе людей, викликати довіру, бажання співпрацювати, допомагати, і, в той же час, не дозволяють собою маніпулювати, пригнічувати себе як особистість і фахівця.

Індивідуально-особистісними характеристиками, важливими для успішної професійної діяльності психолога, орієнтованої на взаємодію з дисфункціональною сім'єю є: спостережливість, загальна інтелектуаль-

ність, аналітичне мислення, творчий склад розуму, дотримання моральних і правових норм поведінки, чітка і ясна мова, розвинена інтуїція [1, с.86].

В. Єфіменко визначає наступні якості особистості фахівця, що працює з неблагополучними сім'ями, як необхідні: доброзичливість, товариськість, оптимізм, чуйність, вимогливість, емпатійність, чесність, толерантність, альтруїзм, тактовність, стресостійкість, гуманність, справедливість [2, с.63].

Мета: розкрити особистісні та професійно важливі якості майбутнього психолога, необхідні для майбутньої професійної діяльності.

Матеріали і методи: теоретичні – аналіз наукових джерел із проблеми дослідження, що дало змогу визначити об'єкти, мету дослідження, сформулювати його завдання.

Результати дослідження. На основі аналізу вищезазначених праць до професійно важливих якостей психолога відносимо: емоційні, комунікативні, когнітивні, мотиваційні, практичні, рефлексивні, інноваційні, які показані у таблиці 1.

Аналіз особистісних якостей майбутніх психологів показав, що вони поділяються на декілька груп.

До першої групи особистісних якостей відносимо вимоги, що висуваються професійною діяльністю до психічних процесів (сприйняття, пам'яті, уваги, мислення), психічним станам (втоми, апатії, стресу, тривожності, депресії), увазі як стану свідомості, емоційним (стриманість, індіферентність) і вольовим (наполегливість, послідовність, імпульсивність) характеристикам.

До другої групи відносимо самоконтроль, самокритичність, самооцінку своїх вчинків, а також стресостійкі якості – фізичну тренуваність, самонавіювання, уміння переключатися і керувати своїми емоціями.

До третьої групи відносимо комунікативність (уміння швидко встановлювати контакт з людьми); емпатійність (уловлювання настрою людей, виявлення їх установок і очікувань, співпереживання їхнім потребам); візуальність (зовнішня привабливість особистості); красномовність (вміння вселяти і переконувати словом) тощо.

Ми виходимо з концептуально-методологічної основи єдності особистісних і професійних якостей психологів як фахівців. Так, серед загальних особистісно-професійних якостей психолога виділені такі:

– на психофізіологічному рівні – емоційна стійкість, витримка, спокій, здатність реально зважувати обстановку, стійкість до стресу, сильний тип нервової системи;

– на інтелектуальному рівні – науково-гуманістичний світогляд, логічність мислення, чітке уявлення про складність і суперечливість природи психіки і поведінки людини; творчість, проникливість, аналітичність і прогностичність;

– на особистісному рівні – фасилітативність, стабільність, спрямованість на іншого, професійна вмотивованість, активність, комунікабельність і великодушність до людей, люб’язність, тактовність і дипломатичність у спілкуванні, підпорядкування своїх інтересів інтересам іншого і групи, моральність, сумлінність, відповідальність, сміливість у вирішенні практичних питань та ін.

Таблиця 1. Професійно важливі якості психолога

№	Якості	Сутність
1.	Емоційні	Емпатія – здатність «співпереживати» і пізнати іманентний світ другої людини; емоційна чуйність; прояв співчуття, солідарності, співпереживання. Емоційна стійкість – сталість інтересів; реалістичність у ставленні до життя; наполегливість, завзятість; вміння тримати себе в руках; свобода від невротичних симптомів; безтурботність; спокій. Здатність адаптуватися до нових умов – вміння управляти собою в складних ситуаціях, психологічна стійкість, прояв самоконтролю; адаптивність. Самостійність рішень і дій – здатність аналізувати і прогнозувати події; в критичних ситуаціях здатність до рішучих дій, здатність без сторонньої допомоги виробляти рішення і приймати його до дії.
2.	Комунікативні	Комунікабельність – готовність і вміння легко встановлювати, підтримувати і зберігати позитивні контакти в спілкуванні і взаємодії з батьками, здатність викликати прихильність до себе. Лідерство – прагнення до домінування, підпорядкування власних ідей, впливу на інших. Етика взаємодії – дотримання загальноприйнятих норм і правил в поведінці й жорстоке поводження з батьками, володіння демократичним стилем спілкування, при необхідності використання елементів авторитарно-демократичного стилю спілкування. Загальна культура – ерудованість, прагнення до розширення своїх знань в різних галузях науки, техніки, спеціальних галузей знань, прагнення до формування різнобічних культурних потреб. Зовнішня культура – прагнення бути охайним, елегантними акуратним, знання і прагнення до дотримання норм етикету, увага до фізичного розвитку.
3.	Когнітивні	Здатність до накопичення і оновлення професійного досвіду – постійна робота над накопиченням і оновленням професійного досвіду, застосування новаторських підходів до взаємодії. Здатність до творчого застосування професійного досвіду – здатність критично оцінювати накопичений досвід і використовувати, його для вирішення завдань в сфері професійної взаємодії з батьками. Культура мислення й мови – здатність правильно і дохідливо висловлювати думки, вміння їх аргументувати і доводити; мова відрізняється виразністю, проявляються ораторські здібності.
4.	Мотиваційні	Гуманність – шанобливе ставлення до людини, здатність піклуватися, чуйність, співчуття і співпереживання. Авторитетність – прагнення бути авторитетним серед інших учасників освітнього процесу; здатність підтримувати авторитетну позицію, вміння вести за собою групу, колектив. Працездатність – працьовитість, адекватна оцінка стану здоров’я щодо вікових показників та рівня навантаження, здатність переносити фізичні і психологічні навантаження; потенційна можливість виконувати діяльність на високому рівні ефективності протягом заданого для вирішення завдань проміжку часу.
5.	Практичні	Спрямованість – прояв полінаправленості, здатність виступати в якості організатора роботи в групах, просвітителя, партнера по спілкуванню. Організованість і зібраність – вміння організувати свою роботу спокійно, постійне підвищення культури планування, врахування плановості в роботі, схильність до організації діяльності, створення, налагодження групової та колективної роботи. Відповідальність і старанність – високо розвинене почуття обов’язку, звіт про свої і групові дії; контроль і самоконтроль; готовність взяти на себе прийняття-рішення і санкції за невдачу як власну, так і групову, вміння тримати своє слово. Дисциплінованість – прагнення виконати вимоги нормативних документів, що регламентують службову і професійну діяльність, виконання плану діяльності без зволікань. Ініціативність – висування нових ідей, форм діяльності, прояв активності на постановці нових завдань і їх рішення.
6.	Рефлексивні	Здатність до саморегуляції – комплексне застосування зовнішніх (комунікативної, фізичної і поведінкової активності) і внутрішніх (переосмислення, аналіз, планування, аутокомунікації) способів саморегуляції. Здатність до адекватної самооцінки – самокритичність; прагнення до зваженого аналізу власних вчинків, дій, об’єктивне співвідношення діяльності за заданими стандартами. Справедливість і чесність – прагнення до встановлення справедливих і щирих міжособистісних відносин; відкритість, дотримання правил і норм відносин між людьми.
7.	Інноваційні	Оптимізм – позитивна точка зору на вирішення важких завдань, віра в успішність діяльності, позитивний настрій в справі; активна життєва позиція. Завзятість – наполегливе прагнення до досягнення мети, до здійснення задуманого. Підприємливість – в кожній дії прояв винахідливості, енергійності, практичності, діловитості, раціональності. Рішучість – сміливість, відсутність боязні в прийнятті та здійсненні своїх рішень, незалежність в судженнях, схильність до розумного ризику.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку психологічної та педагогічної освіти, враховуються не тільки професійні якості майбутніх фахівців-психологів. Обґрунтованими вважаємо особистісні якості студентів-психологів, які мають виняткову роль в становленні їх як професіоналів, які здійснюють суспільно корисну діяльність в соціумі.

Визначаємо протипоказання для роботи в якості психолога, до яких відносимо: зневагу до людей, прагнення помститися, психічне нездоров'я, невміння спілкуватися, нездатність вибудовувати з людьми відносини на засадах взаємоповаги; лінь, безініціативність тощо.

Щоб підвищити рівень професійної підготовки студентів-психологів, необхідно не тільки розширювати арсенал психодіагностичних засобів, який використовується психологами та відпрацьовувати логічну сторону діагностичного мислення. Набагато важливіше сформувати розумову діяльність психологів, такі

їх якості, як системність, диференційованість, інтегрованість, постійну і загальну спрямованість на пізнання внутрішніх психічних процесів, їх особливостей і структурної організації на підставі аналізу різних зовнішніх поведінкових проявів у їх цілісності, багатогранності і багатовимірності.

Висновки. Отже майбутній психолог для виконання професійних функцій має володіти як професійними так і особистісними якостями. До професійно важливих якостей психолога відносяться: емоційні, комунікативні, когнітивні, мотиваційні, практичні, рефлексивні, інноваційні. Особистісні якості поділяються на декілька груп, які мають виняткову роль в становленні їх як професіоналів, які здійснюють суспільно корисну діяльність в соціумі. Для виконання професійної діяльності у майбутнього психолога мають поєднуватися особистісні і професійні якості на психофізіологічному, інтелектуальному, особистісному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бычкова О. С. Формирование профессиональной готовности будущего психолога к взаимодействию с дисфункциональной семьей: дис. ... канд. пед. наук. Калининград, 2006. 269 с.
2. Ефименко В. Н. Подготовка социальных педагогов в вузе к осуществлению поддержки неблагополучных семей: дис. ... канд. пед. наук. Ярославль, 2007. 262 с.
3. Сердюк Н. М. Педагогічні умови формування конкурентоздатності майбутніх психологів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тернопіль, 2018. 23 с.

REFERENCES

1. Bychkova O. S. Formation of the professional readiness of the future psychologist to interact with a dysfunctional family: dis. ... Cand. ped. sciences. Kaliningrad, 2006. 269 p.
2. Efimenko V.N. Preparation of social teachers in high school for the implementation of support for disadvantaged families: dis. ... Cand. ped. sciences. Yaroslavl, 2007. 262 p.
3. Serdyuk N. M. Pedagogical conditions of formation of competitiveness of future psychologists in the process of professional preparation: author's abstract. dis ... Candidate ped sciences Ternopil, 2018. 23 p.

Personal and professionally important qualities of the future psychologist

T. V. Kobylianska

Abstract. The article reveals the qualities that a future psychologist must possess to perform professional functions. It is established that to the professionally important qualities of a psychologist are: emotional, communicative, cognitive, motivational, practical, reflexive, innovative. It is shown that personal qualities are divided into several groups, which have an exceptional role in the formation of them as professionals who carry out socially useful activities in society. It is proved that in order to carry out professional activity the future psychologist should combine personal and professional qualities. Levels of personality-professional qualities of a psychologist are revealed: psychophysiological, intellectual, personal.

Keywords: *psychologist, future psychologist, professionally important qualities of psychologist, personal qualities, personality-professional qualities of a psychologist.*